
ПРОГЛААС

Издание на Филологическия факултет
при Великотърновския университет “Св. св. Кирил и Методий”

кн. 2, 2009 (год. XVIII), ISSN 0861-7902

МОНОГРАФИЯ ЗА ЕДНА САМООБОСОБЯВАЩА СЕ НАЦИОНАЛНА НАУКА

**Григораш, Н. Украинската литературоведска
българистика от XIX и средата на XX век:
личности и школи. Университетско издателство
„Св. св. Кирил и Методий“. В. Търново, 2007. 166 стр.**

Преди 180 години в *Москва* е отпечатана забележителната в българската културна и политическа история книга *„Древние и нынешние болгаре в политическом, народописном, историческом и религиозном их отношении к россиянам. Историко-критическия изыскания“*, написана от *Георгий Гуца*, по-известен като *Юрий Венелин*.

Ако читателят е имал търпението да изчете цялото заглавие на книгата, да обърне внимание на мястото на нейното издаване, както и на името на автора ѝ, би усетил драматизма, който крие историята на украинската българистика от своето начало през 1829 г. почти до края на XX в., когато започва целенасоченото обособяване на този нов дял в славистиката. Ако трябва да бъдем прецизни, драматизмът в интерпретацията на неговото минало едва ли ще изчезне и завбъдеше.

На „украинската литературоведска българистика от XIX и средата на XX век“ е посветила усилията си *Наталя Григораш*, преподавател в катедра „Славянска филология“ на Лвовския национален университет „Иван Франко“. Макар че в предговора авторката очертава една мащабна и амбициозна програма, осъществено в тази книга е по-скоро първи етап – етапът на събиране и систематизиране на украинските имена в историята на славистиката през посочения период. Което в никакъв случай не омаловажава усилията на *Н. Григораш*, защото, както тя пише,

„досега историята на украинската литературоведска българистика се е изучавала несистемно” (с. 11).

Изследването е подчинено на хронологически и тематичен принцип и е организирано в три глави. В първата са разгледани ранните прояви на интерес към българистичната проблематика в трудовете на Юрий Венелин, Осип Бодянки, Якив Головацки и Измаил Срезневски. „Чувствайки се украинци по дух – пише авторката, – въпреки че живеят в териториите, подвластни на Австро-Унгарската и Руската империя, ... те изследват паметниците на устната и писмена култура на България.” (с. 15) Заключение от направения сравнително кратък преглед на проучванията на първите украински слависти е, че „началото на украинската българистика се полага в руслото на романтичното литературознание, което съчетава интереса към културата на собствения народ със стремежа към вписването ѝ в по-широк контекст.” (с. 30)

Във Втора глава са очертани специфичните профили на интерес към българистичната проблематика в създадените през XIX в. университети в Харков, Киев, Одеса и Лвов. От изложението става видно, че повечето от харковските учени се съсредоточават върху проучвания на славянския фолклор. Киевските българисти проявяват интерес предимно към паметниците на българската литература, като в края на XIX – началото на XX в. Киев се нарежда сред центровете на славистичната библиография. За характеризирането на българистичната дейност на одеските учени Н. Григораш тръгва от разбирането, че Одеса изиграва най-съществената роля при създаването и развитието на украино-българските взаимоотношения през XIX в. „С този град – припомня авторката – е свързана съдбата на много важни за българската култура дейци.” От друга страна, „на учените от Одеса принадлежи може би най-важната роля в изучаването и публикуването на южнославянските паметници” (с. 55). В изследването са намерили място кратки очерци за българистичната дейност на В. Григорович, М. Мурзакевич, П. Билярски, А. Кочубински и М. Попруженко. – „слависти – както пише Н. Григораш – с широк диапазон, познавачи на етнографията, на историята на славянските племена, на техните езици и култури”, „на устното народно творчество на славяните, в това число и на българите” (с. 67).

Що се отнася до българистиката в западноукраинската област Галичина, тук проявите са съсредоточени предимно около функциониращото от края на XIX до ранния XX в. Научно дружество „Т. Шевченко”. Неговите членове – „изявени писатели, публицисти, учени, ...

се интересуват от българската проблематика” (с. 67) и публикуват разнообразни по жанр текстове в украинската периодика. Н. Григораш отделя няколко страници от своя труд за представяне работата на М. Грушевски, с чието пристигане в Лвов през 1894 г. започва периодът на плодотворно развитие на Научно дружество „Т. Шевченко”. Прегледът на перипетиите, през които минават разбиранията на Михайло Грушевски, дава възможност на Н. Григораш да проследи еволюцията на възгледите за общославянска солидарност, тръгнали от почти религиозното възхищение пред „общата славянска доброта” и стигнали до прозрението за „панруското славянофилство” (с. 68). Авторката се спира на фундаменталния труд на М. Грушевски „История на украинската литература”, където големият украински патриот покрай другото „проследява динамиката на процеса на зараждане и укрепване на украинско-българските културни връзки” (с. 69). Н. Григораш говори и за необходимостта „сега, когато е започнало обективното изследване на научното наследство на М. Грушевски, изказванията му за украино-българските контакти задължително ... да станат обект на изследване, тъй като досега са били извън полезрението на учените.” (с. 69)

Като изброява множество имена на лвовски българисти, авторката се спира по-конкретно на В. Гнатюк и Я. Романчук. Последният е особено интересен за нас, тъй като, подобно на М. Попруженко и М. Драгоманов, и той емигрира в България. От 1910 до 1928 година Ярослав Романчук е директор на градската библиотека във Варна, като „активно подпомага ... укрепването на украинско-българските контакти”, публикувайки множество публицистични и литературнокритически материали в лвовските периодични издания (с. 74). Според Н. Григораш Я. Романчук „е първият публицист, който запознава украинската общественост с творчеството на Хр. Ботев” и с влиянието на украинските писатели М. Вовчок и М. Гогол върху белетристиката на Л. Каравелов.

Общият извод от наблюденията във Втора глава е, че украинската българистика от края на XIX до средата на XX в. съдейства „в укрепването на културата на двата славянски народа, в натрупването на значителен фактически материал по научни и ... текстологични проблеми. ... литературоведите съдействат за запознаването на широката читателска аудитория с творбите на българските писатели” (с. 79).

В последната Трета глава на работата е отделено внимание на българистичната проблематика в трудовете на М. Драгоманов, Ив. Франко, Ив. Огиенко и Ил. Свенцицки. Презумпцията, от която тръгва към

тяхната българистична дейност Н. Григораш, е, че те са „слависти от широк профил”, със забележителен принос за развитието на компаративистиката и историческата поетика, поради което „българистиката е само една от научните области, в които работят тези учени” (с. 79).

* * *

Книгата на Н. Григораш е родена от потребностите на една млада научна област да намери своите исторически корени, своите светли и славни предходници. Обстоятелствата на нейното раждане предполагат полемичност, тъй като „повечето украински учени от XIX–XX век са били длъжни да пишат на руски език” (с. 11). За чест на авторката тя е успяла да запази научната добросъвестност и умерения тон, което прави от нейната книга обективно четиво. Монографията би могла да служи на всеки, пожелал да научи систематизирани подробности от историята на един дял от славистиката. Заедно с това качествата на един труд се състоят не само в дадените отговори, но и във въпросите, които поражда – и в този смисъл книгата на Н. Григораш притежава потенциала на креативността, на провокацията за по-нататъшни проучвания.

Изследването на Н. Григораш е любопитно за българския читател не само поради това, че проучва интереса на десетки украински учени към българската тема. Бидейки важна част от утвърждаващата се през XIX в. славистика, в десетилетията до Освобождението българистиката, създавана от украинци или от учени, работещи в университетски центрове, намиращи се на територията на Украйна, играе много важна роля в процесите на българското национално възраждане. Мястото на Ю. Венелин, на О. Бодянский или В. Григорович в историята на нашата Възрожденска словесност отдавна е високо оценено както от техните съвременници, така и от българските учени след 1878 г. Няма как да подминем факта, че в българската публицистика до 70-те години на XIX в. именно трудовете на Венелин се приемат за отключващия тласък на българското Възраждане, а ролята на Бодянский и Григорович при формирането на младите български студенти в Москва и Одеса е забележителна. След Освобождението на България интересът към миналото и новите прояви на българската литература от страна на украинските българисти се вписва в руслото на славистиката, на техните усилия българските им колеги гледат като на част от изграждането на престиж за младата българска наука. От друга страна – и това именно е темата на монографията на Н. Григораш – украинските българисти намират

във вековната българска словесност своите основания както за укрепване на украинското си национално самочувствие, така и на популярната и през XIX, и през XX в. идея за славянската общност и славянската взаимност.

Родена от потребностите на утвърждаващото се национално съзнание на българи и украинци, украинската литературоведска българистика изиграва немаловажна роля в усилията за политическа и културна еманципация и на двата народа.

Елена Налбантова